

DOI <https://doi.org/10.15407/slavicworld2022.21.163>

ШЕВЧЕНКО ЛАРИСА

членкиня-кореспондентка НАН України, докторка філологічних наук, завідувачка кафедри стилістики та мовної комунікації Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

ORCID: 0000-0001-6290-2307

SHEVCHENKO LARYSA

a corresponding member of the National Academy of Sciences of Ukraine, a doctor of Philology, a head of the Department of Stylistics and Linguistic Communication at the Institute of Philology of Taras Shevchenko Kyiv National University (Kyiv, Ukraine).

ORCID: 0000-0001-6290-2307

Бібліографічний опис:

Шевченко, Л. (2022) [Рецензія] Українська фольклористична енциклопедія / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2019. 840 с. ISBN 978-966-02-9033-4; Українська славістична фольклористика (XIX – початок XXI століття). Енциклопедичний словник / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ : видавництво ІМФЕ, 2019. 300 с. ISBN 978-966-02-9104-1. *Слов'янський світ*, 21, 163–169.

Shevchenko, L. (2022) [Review] SKRYPNYK, Hanna, ed.-in-chief. *Ukrainian Folkloristic Encyclopedia*. National Academy of Sciences of Ukraine, M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology. Kyiv, 2019, 840 pp. ISBN 978-966-02-9033-4; SKRYPNYK, Hanna, ed.-in-chief. *Ukrainian Slavic Folkloristics (19th – Early 21st Century)*. *Encyclopedic Dictionary*. National Academy of Sciences of Ukraine, M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology. Kyiv: IASFE Publishing House, 2019, 300 pp. ISBN 978-966-02-9104-1. *Slavic World*, 21, 163–169.

Українська фольклористика у наш час є наукою, що динамічно розвивається, випробовуючи нові методи й підхо-

ди у збиранні, вивченні, збереженні цінної спадщини, яка дісталася від минулих поколінь. Відтак виникає необхідність в осмисленні, узагальненні, підсумуванні вже здобутих результатів, розробці подальших планів і прогностичних завдань. Тому підготовка узагальнюючих, синтетичних праць довідково-енциклопедичного характеру є нагальною потребою сучасної науки і вимагає від укладачів високого фахового рівня та залучення спеціалістів, що орієнтуються в різних напрямках і відгалуженнях фольклорних та інших студій.

Такі наукові сили для підготовки двох вищезазначених видань віднайшлися в академічному середовищі, а саме в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (далі – ІМФЕ) – багато-профільній академічній установі, наукові пошуки якої присвячені всебічному аналізу як сучасних процесів у народній культурі та мистецтві, так і огляду в історичній ретроспективі матеріалів з мистецтвознавчих та народознавчих дисциплін. Щодо фольклорного напрямку, то Інститут на цьому терені посідає одне з чільних місць в українській гуманітаристиці завдяки цілій низці фундаментальних фольклористичних видань, унікальним публікаціям архівних джерел та польових записів. Натомість поява нових видань довідково-енциклопедичного плану стала помітним явищем у науковому середовищі ще й тому, що в їх підготовці задіяні співробітники ІМФЕ, які беруть участь у міжнародних наукових проєктах із країнами Євросоюзу, а їхні праці, відповідно, посідають високий міжнародний рейтинг. Як відомо, біля джерел створення закладу, історія якого налічує майже 100 років, стояли видатні вчені-фольклористи, такі як К. Грушевська, К. Квітка, М. Гайдай, П. Попов, Г. Сухобрус, О. Дей, І. Березовський, М. Пазяк, В. Юзвенко, Н. Шумада та багато інших – їх імена поряд з іншими також увійшли до розглядуваних енциклопедій.

Дуже важливо, що на сьогодні історія Інституту та славістичної фольклористики отримала детальне висвітлення, серед іншого представлено історію славістичної науки на рівні персоналій. Вагомий внесок у розбудову установи – від Інституту українського фольклору АН УРСР до Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України – здійснив відомий український поет, літературознавець і фольклорист академік Максим Рильський, ім'я якого носить Інститут. Він започаткував багатотомне видання серії «Українська народна творчість», яке було реалізоване співробітниками Інституту в 30-ти томах. Саме фольклористиці та її розвитку в установі приділялося найбільше уваги, було створено окремий підрозділ з вивчення слов'янського фольклору. М. Рильський, який очолював Український комітет славістів, сприяв активізації порівняльних досліджень у галузі народної культури. Відтак його статті про фольклористичну діяльність мають важливе значення для розвитку української славістики.

Діяльність учених минулого продовжили сучасні науковці, які й долучилися до написання згадуваних енциклопедій. Це досвідчені фахівці, які спеціалізуються на різних теренах фольклористики, етнології, музикознавства, а саме: Леся Вахніна, Леся Мушкетик, Оксана Микитенко, Микола Дмитренко, Олена Чебанюк, Михайло Хай, Ірина Коваль-Фучило, Мирослава Карацуба, Валентина Головатюк, Олеся Бріцина, Людмила Іваннікова, Людмила Єфремова, Тетяна Шевчук, Леся Халюк, Лідія Козар та ін.

Отже, специфіка формування й розвитку науки про фольклор в ІМФЕ дала можливість підготувати не одне, а цілих два енциклопедичних видання, як уже згадано. Крім вітчизняної науки, в установі активно розвився і розвивається славістичний напрям. Свого часу тут існував відділ слов'янської фольклористики, у якому були представлені студії з польського, словацького, болгарського, сербського фольклору

тощо. Підготовлено, серед інших, такі узагальнюючі видання: «Слов'янська фольклористка: нариси розвитку, матеріали» (1988), «Художня культура західних та південних слов'ян XIX – початку XX ст.» (2006) і ціла низка колективних та індивідуальних монографій. І зараз триває видання щорічника «Слов'янський світ». Співробітники відділу брали участь у резонансних міжнародних форумах, зосібна в конгресах українців, славистів та ін. Так, фольклористичний доробок науковців Інституту було високо оцінено на XVII міжнародному з'їзді славистів (Белград, 2018), де автори рецензованих видань виступили з науковими доповідями.

Щодо самих видань, то загалом їх структура є традиційною, підготовлена у вигляді словникових статей. Однак їх новизна полягає не просто в залученні нового, малодослідженого матеріалу, нових постатей та інституцій тощо, але і в намаганні дати сучасну оцінку, з інших позицій поглянути на розроблені у вітчизняній і зарубіжній фольклористиці методологічні підходи до розгляду важливих тенденцій української науки, зокрема, і в галузі славистики, того неповторного національного складника, що репрезентує її пізнавальну та естетичну цінність. Таким чином, актуальність і новаторство енциклопедичних видань обґрунтовано у вступних заувагах, тут експлікуються концептуальні засади праць, представлено їхню структуру. Вступні частини дають також уявлення про джерельну базу та використані при підготовці статей аналітичні методи. Здійснений у роботах розгляд явищ і персоналій дає підстави для певних типологічних узагальнень.

До енциклопедій увійшли дуже розлогі й розмаїті матеріали з різних періодів розвитку науки, це, передусім, персоналії учених, аматорів, кобзарів, лірників, казкарів, піснярів, виконавців тощо, а ще установи, заклади, періодичні видання, наукові школи, розмаїті поняття, терміни, явища та ін. У виданнях фахово висвітлено походження й жанрове роз-

маїття фольклору – українського та слов'янського, його національну специфіку, поетику, художні засоби; простежено зародження та історичний розвиток української фольклористики як науки, її сучасний стан, напрацювання на терені зарубіжного фольклору, є свідчення щодо записів та систематизації, архівації матеріалів, а ще публікацій фольклору. У книзі чимало нових, невідомих матеріалів про важливі архівні збірки локального характеру, є посилання на них тощо. В енциклопедіях натрапляємо й на пояснення щодо нових явищ сучасного фольклору, а саме про усну історію, міський фольклор, інтернет-фольклор тощо. У словникових статтях знайшли відображення також нові методи фіксації фольклорних зразків і сучасна проблематика, що стосується нових суспільних реалій, а ще відомостей з музичного фольклору, етнографії, історії та ін. Це, до прикладу, назви музичних інструментів (бандура, ліра), фольклорних жанрів (балада, пісня, апокриф, казка), деяких персонажів, таких ознак фольклору, як автентичність, актуалізація, колективність, трактування яких є оновленим у світлі нових здобутків етнології та фольклористики.

Словникові статті в книгах побудовані за традиційним принципом: після заголовного слова вміщено основну частину, далі – праці та література по темі. До текстового матеріалу додано ілюстрації. Довідки про персоналії містять прізвище, ім'я, по батькові, псевдоніми й криптоніми, біографічні дані, відомості про основні друковані праці, записи, публікації, архівні джерела тощо. Подача матеріалу позначена скрупульозністю, хоча і з дотриманням словникової лаконічності. У кінці маємо список скорочень та абревіатур.

Значна кількість статей у рецензованих працях порушує питання фольклору національних меншин, зокрема болгар, поляків та євреїв, міжетнічних процесів в Україні, а також фольклору української діаспори, що додає цінності цим науковим виданням. Фольклорна культура національних мен-

шин та корінних народів України зазнала певних трансформацій у минулі часи тоталітаризму. Тому питання збереження їхньої національної ідентичності і тепер не втрачає своєї актуальності. Менш дослідженим у сучасній фольклористиці залишається питання спостереження за змінами, що відбуваються в народних традиціях унаслідок переселення та міграційних процесів, тому окремі гасла, присвячені цій тематиці, є дуже цінними для сучасної науки.

Народна культура, фольклор і нині залишаються одними з найприкметніших маркерів української національної ідентифікації. Україна, на відміну від багатьох країн Західної Європи, де вже втрачено традиційну культуру, зберегла фольклорні цінності, які й зараз відіграють значну роль у житті народу, увійшли до масової та поп-культури нашої країни. Тому збереження, розвиток, вивчення традиційного фольклору не втрачає своєї актуальності й на сьогодні. Беручи до уваги важливість цього матеріалу для виховного процесу в школах і вишах, його морально-етичний заряд, віками напрацьовані правила поведінки в суспільстві, його широким блоком долучають до освітньої сфери. Зосібна, чимало прикладів з фольклору увійшло до сучасних підручників з філологічних дисциплін, фольклор є основою народно-розмовної мови, а класична і сучасна література ввібрали в себе чимало фольклорних явищ та уявлень, знань з народної педагогіки. Тому нові фундаментальні видання фольклористів ІМФЕ зможуть мати широкий спектр використання, як у науковій, так і в навчальній діяльності, шкільній та вищій освіті, музейній справі тощо. Адже культурна практика нашої держави потребує високоосвічених фахівців-фольклористів, які працюють на різних ділянках, починаючи від НАН України, до музеїв та сільських шкіл. Ми також вважаємо, що нові енциклопедичні видання сприятимуть імплементації в Україні Конвенції ЮНЕСКО «Про збереження нематеріальної культурної спадщини».

Отже, рецензовані енциклопедичні видання «Українська фольклористична енциклопедія» та «Українська славістична фольклористика (XIX – початок XXI століття)», оприєвнені 2019 року в Києві, на нашу думку, є цінними, потрібними й фаховими виданнями, певним підсумком сучасних надбань народознавчої науки, які неодмінно стануть пріоритетними в модерному науковому дискурсі, нададуть вагомих імпульсів до нових досліджень і відкриттів.

Надійшла / Received 07.06.2022

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 13.12.2022